

Кондратенко Н.Г.

УДК 336.02

ОЦІНКА ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Актуальність. Трансформаційні процеси у вітчизняній економіці України, її інтеграція до світового економічного простору обумовлюють необхідність розробки нових наукових підходів, поглиблення теоретико-методологічних основ усунення диспропорцій у соціально-економічному розвитку окремих регіонів країни.

Головними пріоритетами формування ефективної фінансової політики на регіональному рівні має бути виявлення і використання резервів економічного зростання, активізація існуючих фінансових механізмів та інструментів розвитку, зокрема своєчасна і комплексна оцінка податкового потенціалу регіону і розробка напрямів його нарощування.

Зазначене обумовлює підвищену увагу представників регіональної науки до пошуку шляхів раціонального використання всіх наявних і прихованих податкових ресурсів регіону та їх примноження.

Постановка проблеми. Проблеми забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень, зміцнення фінансових засад місцевого самоврядування, удосконалення механізмів управління формуванням і використанням фінансових ресурсів постійно перебувають у центрі уваги вітчизняної та зарубіжної економічної науки.

Процес трансформації економіки в Україні докорінно змінює інструменти проведення фінансово-економічної політики як на мікро, так і на макrorівні. Фіскальна політика, як складова фінансово-економічної політики, відіграє визначальну роль в інституційних змінах економіки.

Реальне усвідомлення фіскальної політики на регіональному рівні дає змогу оцінити ряд факторів соціально-економічного розвитку регіонів країни, який буде збалансованим та ефективним лише за територіально-диференційованих механізмів реалізації загальнодержавних цілей з орієнтацією на суспільно-муніципальні властивості регіонів.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади функціонування системи оподаткування і практичні рекомендації щодо її вдосконалення досить широко відображено в працях О. Д. Василика, Т.І.Єфименко, Ю.Б.Іванова, Л.О.Кизилової, О.П.Кириленко, А.Б.Кондрашихіна, В. І. Кравченка, Н.С. Кульчицької, І.О. Луніної, П. В. Мельника, В. І. Опаріна, С.В. Слухая, А.М. Соколовської, О.В. Черевка, І. Я. Чугунова, Л. І. Шаблістої та інших.

Особливості розвитку податкових відносин на регіональному рівні були розкриті в працях А. Б. Кондрашихіна, В. І. Кравченка та Л. Л.Тарангул. Проте не менш важливу науково-теоретичною проблемою, яка на сьогодні недостатньо розроблена, є дослідження процесів нарощування і оцінювання податкового потенціалу регіону та впливу податкових відносин на його соціально-економічний розвиток.

У вітчизняній економічній науці проблема фіскального регулювання соціально-економічного розвитку регіонів майже не досліджена. Недостатня теоретична база для проведення дієвої фіскальної політики щодо регіонального сектору призводить до помилок та значних упущень у національному макроекономічному регулюванні, а це в свою чергу гальмує розбудову механізму використання регіональних бюджетно-податкових інструментів.

Формування завдання дослідження. Метою даної статті є дослідження податкового потенціалу регіону, аналіз формування та оцінка податкового потенціалу регіону (на прикладі Донецької області).

Об'єктом дослідження є процес формування та оцінювання податкового потенціалу регіону.

Предметом дослідження є інструменти формування податкового потенціалу регіону і методи його оцінювання.

Викладення основного матеріалу. В сучасних умовах регіональними органами приділяється увага проблемі залучення зовнішніх фінансових ресурсів. Однак, закономірність і логіка ринкового розвитку така, що інвестиції, як правило, спрямовуються у перспективні проекти, і не залучаються до малоактивних територій, які слабо використовують наявний потенціал. Тому завдання регіонів, які прагнуть до саморозвитку, полягає не в дослідженні способів перекачування коштів з державного бюджету і пошуку багатих інвесторів, а в реалізації та розвитку власного економічного потенціалу, зокрема податкового [1, с.199].

Основною ланкою економічного механізму саморозвитку території (регіону, району, міста) повинні стати важелі і стимули, які сприяють зростанню доходів всіх суб'єктів господарської діяльності (підприємств, індивідуальних підприємців, домашніх господарств), забезпечують розширення податкової бази, а також більш ефективну віддачу від експлуатації природних ресурсів, в першу чергу землі [2, с. 17].

У зв'язку з цим ще більшого значення набуває потреба в обліку податкового потенціалу та оцінці економічної самодостатності кожної території. Оцінку податкового потенціалу регіону (міста, району) слід розглядати як один з найважливіших етапів розробки прогнозів соціально-економічного розвитку окремої території.

Слід виділити дві основні цілі розрахунку податкового потенціалу:

визначення забезпеченості території власними податковими доходами відповідно до законодавчо закріпленої пропорції розподілу податкових надходжень між бюджетами різних рівнів, виходячи з необхідності досягнення регіональними органами управління самофінансування витрат території;

визначення розміру дотацій і субвенцій територіям, де самофінансування не проводиться тільки унаслідок відсутності достатньої кількості господарюючих суб'єктів, тобто наявні платники податків, за

умови своєчасної і повної сплати податкових платежів, не забезпечують необхідної величини податкових доходів для фінансування бюджетних витрат.

Система розрахунку податкового потенціалу повинна забезпечувати, по-перше, об'єктивну оцінку податкової бази для бюджетів всіх рівнів; по-друге, оцінку фінансових ресурсів суб'єктів оподаткування, а також сукупних фінансових ресурсів території з метою визначення їх достатності для виконання податкових зобов'язань і покриття витрат території; по-третє, вирішення завдань оцінювання ефективності побудови і функціонування податково-бюджетної системи.

Результати оцінки фінансово-податкового потенціалу можуть бути використані з метою вирішення завдань стратегічного управління податковим потенціалом; визначення граничних значень потенціалу бюджетних надходжень; ухвалення обґрунтованих рішень в області міжбюджетних відносин; вироблення рекомендацій щодо вдосконалення податкової системи.

Система розрахунку податкового потенціалу включає наступні складові елементи: інформаційну базу; організацію збору та обробки інформації; методичні та інструментальні засоби.

Аналіз починається із оновлення інформаційної бази, яка має суттєве значення з погляду повноти, релевантності і якості формованої бази, оскільки від цього залежить якість і достовірність отримуваних результатів. Прибуткова частина регіональних бюджетів, як правило, формується в основному за рахунок надходжень податкових платежів і зборів від господарюючих суб'єктів (підприємств, підприємців та ін.) та фізичних осіб, що проживають на даній території (плата за землю та ін.).

До основних методів оцінки податкового потенціалу відносять: систематизацію і узагальнення вихідної інформації господарюючих суб'єктів-платників податків. Інформаційну базу при цьому можуть складати як фактичні звітні дані (бухгалтерська, податкова, статистична звітність), так і прогнозні дані підприємств на майбутній період;

розрахунок податкового потенціалу території на основі даних про надходження податкових доходів та зміну величини недоїмки за обов'язковими платежами. Розрахований на основі цих даних показник збору податків може служити як індикатор стану господарюючих суб'єктів території.

Після розрахунку сум податкових надходжень території (за одним з вищезазначених методів) порівнюються суми надходжень до регіонального бюджету і податкові надходження до державного бюджету, зібрані на даній території.

Аналіз податкового потенціалу Донецької області, визначив основні податкові чинники, що безпосередньо або опосередковано впливають на регіональний розвиток; визначив взаємозв'язок бюджетних, податкових і соціально-економічних процесів на внутрішньому регіональному рівні.

У процесі дослідження основних рис і особливостей оподаткування платників податків Донецької області виявлено, що податковий потенціал характеризується: значною часткою податкових надходжень області у загальних обсягах податкових надходжень країни; значними коливаннями обсягів податкових надходжень в останні роки.

Найбільше зростання спостерігалось в надходженнях від податку з доходів фізичних осіб, податку на прибуток підприємств, від ПДВ; надходжень від акцизного збору (за останні шість років) – в межах 33,0 – 35,0% у загальному обсязі податкових надходжень.

Деякі інші особливості податкових процесів виявлені на рівні адміністративних районів Донецької області. На територіальну структуру податкових надходжень у Донецькій області, з одного боку, впливають особливості територіальної організації податкової служби, діючим порядком сплати податків, а з іншого – характер господарської діяльності у регіонах і містах.

Серед них: незначні обсяги податкових надходжень до бюджетів місцевого самоврядування (у 2007 р. цей показник становив 42,7%); певні відмінності у структурі надходжень (переважання податку на доходи фізичних осіб, плати за землю та акцизного збору); значні територіальні диспропорції у наданні податкових пільг тощо.

Аналіз показав, що найбільший вплив на соціально-економічний розвиток регіонів мають такі податки: з доходів фізичних осіб, на прибуток підприємств і ПДВ, найменший – акцизний збір і місцеві податки та збори. Стабільним є вплив на регіональний розвиток податку з доходів фізичних осіб і ПДВ.

Опосередкований вплив системи оподаткування на соціально-економічний розвиток регіонів пов'язаний, насамперед, із формуванням доходів місцевих бюджетів і подальшим їхнім перерозподілом, а також з масштабами інвестиційної та інноваційної діяльності.

Висновки та перспектива подальших досліджень. Територіальний перерозподіл фінансових ресурсів допоможе зняти з держави значну частину функцій щодо податкових стягнень і передати ці функції областям, які є провідними у тих чи інших економічних районах. Це позитивно позначиться на розвитку їх територій та дозволить суттєво пом'якшити територіальну несправедливість у фінансовому забезпеченні регіональних програм соціально-економічного розвитку.

В даному випадку робота повинна проводитися в двох напрямках: збільшення надходжень доходів за рахунок розширення бази оподаткування - середньо- та довгострокова перспектива; збільшення надходжень до бюджету за рахунок скорочення недоїмок за обов'язковими платежами - короткострокова перспектива [3, с. 74].

Джерела та література:

1. Галушко О. С. Формування державного та місцевих бюджетів в умовах трансформації економіки / О. С. Галушко // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 50-57.
2. Колодій С. Ю. Децентралізація бюджетної системи та економічне зростання / С. Ю. Колодій // Фінанси України. – 2009. – № 3. – С. 63-69.
3. Любченко О. М. Удосконалення концепції управління господарськими зв'язками в регіоні при формуванні розвитку єдиного економічного простору / О. М. Любченко // Коммунальное хозяйство городов : сб. науч. работ. – К. : Техніка, 2008. – С. 71-78.

Кондрашова Т.М.**УДК 657:334.735****ФОРМУВАННЯ ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ ЗА СЕГМЕНТАМИ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ**

Постановка проблеми. Функціонування підприємств, зокрема і підприємств споживчої кооперації, у нестабільних умовах ринкової економіки зумовлює необхідність своєчасної адаптації їх системи управління до змін зовнішнього середовища, що в свою чергу обумовлює потребу у своєчасному інформаційному забезпеченні. Роль сегментів у сучасному бухгалтерському обліку постійно зростає. Використання сегментів в управлінському обліку дозволяє розширити можливості підприємств у збільшенні товарообороту як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

В Україні надання зовнішньої звітності за сегментами є відносно новим напрямом. Разом із тим, вона суттєво покращує інформативність фінансової звітності, дозволяє знайти вузькі місця діяльності підприємства, надає можливість проводити глибокий аналіз із метою прийняття ефективних управлінських рішень зовнішніми користувачами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За останні роки в теорії і практиці бухгалтерського обліку все більше уваги приділяється питанням формування системи обліку та звітності підприємств за сегментами. Так, Л.В. Озеран і М.О. Вовк в роботі [1] розкривають історичні аспекти розвитку звітності за сегментами, її ролі на різних етапах розвитку регулюючих стандартів відповідно до світового досвіду, з метою формулювання пропозицій щодо внесення змін у П(С)БО 29.

А. Алексеева та Т. Ігнатенко визначили розкриття інформації за сегментами діяльності у звітності за міжнародними і національними стандартами [2]. Продовжуючи дослідження питань обліку діяльності за сегментами, Т.В. Ігнатенко приводить особливості побудови управлінського обліку за сегментами діяльності на підприємствах торгівлі [3]. О.О.Соколов досліджує виникнення та понятійний апарат сегментарного обліку і звітності [4].

Аналіз наведених робіт засвідчує, що найменш опрацьованими питаннями, пов'язаними з практичними аспектами обліку за сегментами, є питання його організації на підприємствах визначеної галузі. Тому, **метою статті** є обґрунтування необхідності формування обліку і звітності за сегментами на підприємствах споживчої кооперації.

Виклад основного матеріалу. Сегмент означає відрізок, частина чого-небудь. Сегментарну звітність в споживчих товариствах можна визначити як звітність, сформовану по окремих сегментах, структурним підрозділам (центрам відповідальності). Порядок її складання для зовнішніх користувачів встановлений П(С)БО 29 "Фінансова звітність за сегментами", затверджений наказом Міністерства фінансів України 19 травня 2005 р. № 412 [5], але для внутрішніх користувачів він практично не розроблений. Не знаходить відзеркалення це питання і в існуючих нормативних документах багатьох споживчих товариств.

У системі споживчої кооперації можуть застосовуватися різні поняття інформації по сегментах. Інформація по сегменту районного споживчого товариства повинна розглядати частину діяльності організації в певних господарських умовах за допомогою представлення встановленого переліку показників структурного підрозділу. По суті інформація по операційному сегменту - це інформація, що розкриває частину діяльності організації з придбання і продажу товару, виконання певних робіт, послуг і отриманню доходів, відмінним від ризиків і доходів по інших товарах, роботах, послугах або однорідних групах товарів, робіт, послуг.

Інформація по географічному сегменту може розкривати частину діяльності підприємства з продажу товарів або їх виробництва, надання послуг населенню, виконання робіт в певному географічному регіоні (населеному пункті), яке схильне до ризику, витрат, відмінних від ризиків і витрат, що мають місце в інших регіонах діяльності підприємства, а саме:

1) інформацію про доходи сегменту від продажу товарів, від виконання робіт, надання послуг, яка обґрунтовано доводиться на цей сегмент;

2) інформацію про витрати сегменту з придбання певних товарів, виконання певних робіт, надання послуг в певному географічному регіоні діяльності організації, які обґрунтовано доводяться на даних сегмент;

3) інформацію про фінансовий результат сегменту, про різницю між прибутками і витратами сегменту;

4) інформацію про активи сегменту для виробництва або придбання товарів, виконання певних робіт, надання послуг населенню в певному виді діяльності підприємства;

5) інформацію про зобов'язання сегменту, які виникають при придбанні товарів, виробництві і продажу певних товарів, робіт, послуг з різних видів діяльності.